

אמר ליה אבוי לרב יוסף: ירדו עליה גשמים על המדוכה ונשטשטשו רושם הקינוח — מהו לטלטל את המדוכה? האם לאחר שנהייתה המדוכה נקיה בטל בכך יחודה לצורך קינוח? (4)

אמר ליה רב יוסף: אם היה עדיין רישומו ניכר — מותר. כיון שהוא מאוס ואינו ראוי עוד לבשמים, ומבטלו לגמרי לצורך בית הכסא.

א-ב9 בעא מיניה רבה בר רב שילא מרב חסדא: מהו להעלותם, את האבנים, אחריו לגג, כשרוצה לפנות שם. האם אין בכך משום טירחא יתירה? (1)

אמר ליה רב חסדא: גדול כבוד הבריות,

הרי, שאין מקנחין במה שקינח חבירו, וכיצד אמר רב ששת שמתמשין במדוכה כמה פעמים לקינוח?

ומתרינן: לא קשיא: הא בלח, בעודו לח אינו ראוי לקינוח חוזר. הא ביבש, לאחר שנתייבש מקנחין בו שוב.

ואיבעית אימא: כאן מצד אחד באותו צד שכבר השתמשו שוב אין מקנחין, וכאן משני צדדין, שבצד האחר הוא ראוי לקינוח.

ואיבעית אימא: הא ידידה במה שהוא עצמו קינח משתמש שוב. הא דחבריה מה שחבירו קינח אינו ראוי לשימוש עבורו.

צריך עד?

והריטב"א כתב דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס דאפילו לצורך גופו אסור.

ועיין בגליון הש"ס שהקשה מדברי רש"י לקמן כגן א, שביאר שם כי מדוכה אסורה בתורת מוקצה מחמת חסרון כיס.

ובפשוטו נראה שרש"י מחלק בין מדוכה של בשמים ובין מדוכה של שום המתבארת שם.

והראשונים פירשו עפ"י הירושלמי דמדוכה קטנה הוא המשך לדלעיל, שאם אין מקום קבוע לבית הכסא יכניס רק אבן כהכרע דהיינו כמשקל רגל [מלשון כרעי המטה] של מדוכה קטנה של בשמים.

ובדברי רב ששת פירשו הראשונים דאם יש על האבן עד, היינו שניכר שכבר קינח בה פעם אחת, מותר לקנח בה אפילו היא גדולה הרבה, או אפילו הרבה אבנים יותר ממלא היד. שהרי הן מוכנות מבעוד יום [וכן הוא בשו"ע סי' שי"ב ס"א כראשונים הנ"ל].

4. הרי"ף והרמב"ם מפרשים דקאי אאבנים שירדו עליהם גשמים, ונשטשטשו היינו שנטבעו בקרקע. ומיבעיא להו אי חיישינן לסותר או טוחן. דהיינו, אם האבן היתה שקועה ברצפה שבחצר אי הוי כסותר את הרצפה ע"י נטילת האבן, או כטוחן את העפר שסביבות האבן. והשיב לו רב יוסף שאם רישומן ניכר, דהיינו שניכרין למעלה מהקרקע ולא נטבעו לגמרי מותר. [עפ"י משנה ברורה סימן שי"ב ס"ב].

1. רש"י ותוד"ה מהו. הקשו על רש"י דא"כ כדפריך רבינא לקמן מקיסם דמוכח דאפילו במקום כבוד הבריות לא נדחה איסור מוקצה, היה לו להקשות על עצם הדין דסוגיא דלעיל שהתירו לטלטל אבנים של בית הכסא, ולמה שאל רק כאן בדינא דלהעלותם לגג. ולכן פירשו דהאיבעיא היא אם התירו גם באופן כזה שבית הכסא קרוב לביתו על הגג ויכול להכין שם אבנים מערב שבת, והשיב רב חסדא שגם בכה"ג

קיסם מוקצה, ואעפ"י שלפעמים הבשר שביין שיניו נראה מבחוץ ומתגנה על הבריות!?

ומתרצינן: **הכי השתא?!?** אין הדברים דומים:

**התם, אדם קובע מקום מראש לסעודתו,** והיה לו להכין שם קיסם מאתמול. ולכן לא התירו חכמים איסור מוקצה.

אבל **הכא, וכי אדם קובע לו מקום לבית הכסא!?** שלפעמים נמצא שם אדם והוא הולך לבית כסא אחר [שבתו כסאות שלהם היו בשדה והיו של רבים], ואינו יכול להכין אבנים מבעוד יום. הילכך התירו לו איסור מוקצה, מפני כבוד הבריות.

**אמר רב הונא: אסור לפנות בשדה ניר,** שהיא חרושה ועומדת לזריעה, **בשבת.**

והוינן בה: **מאי טעמא** אסרינן לפנות שם?

**אילימא משום דוושא,** בשדה שאינו שלו, שהוא מזיק לחבירו בכך שהוא דש [דורך] על החרישה ומקלקלה.

אי הכי, **אפילו בחול נמי יאסר?**

**ואלא משום עשבים,** הצומחים על האבנים בשדה ניר מחמת הלחלוחית, וכשהוא מקנח

**שדוחה אפילו את איסור לא תעשה שבתורה** [כדילפינן בהשבת אבידה. דכתיב "והתעלמת", ללמדך כי יש פעמים שאתה מתעלם מהאבידה, למרות שיש איסור לאו של "לא תוכל להתעלם", מפני כבוד הבריות, וכגון זקן ואינה לפי כבודו לטרוח בהשבתה<sup>(2)</sup>].

ולכן נדחה גם איסור טלטול האבנים [אפילו בטירחא יתירה] מפני כבוד הבריות.

ונקט רב חסדא את ההיתר אפילו ביחס לאיסור תורה, על אף שכאן איסור הטלטול הוא רק מדרבנן, לפי שכל איסור דרבנן נסמך על הלאו מהתורה של "לא תסור מכל אשר ירוך".

**איתיביה רבינא למרימר: תניא: רבי אליעזר אומר: נוטל אדם קיסם משלפניו המוטל על גבי קרקע כדי לחצות בו שיניו,** להוציא את הבשר שביין השינים. ולא אמרינן שהקיסם מוקצה הוא.

**וחכמים אומרים: לא יטול אלא מן האבנים של בהמה שהוא מוכן,** הואיל ועומד לאכילת בהמה. אבל סתם קיסם — מוקצה הוא.

הרי, שלדעת חכמים לא נדחה איסור מוקצה במקום כבוד הבריות, ולא התירו ליטול

ל בית הכסא שיוכל להכין מאתמול, שגם שם יש חשש שיקחום בני הבית.

2. הקשה רע"א על רש"י דהביא כאן הילפותא דוהתעלמת דהא באמת כבוד הבריות אינו דוחה לאו דאורייתא בקום ועשה רק בשב ואל תעשה, והכא טלטול מוקצה הוי בקום ועשה, והטעם

מותר. ועל זה הקשה רבינא מקיסם דאסרו חכמים ליטול מלפניו לפי שהיה יכול להכין מבעוד יום, אבל על עצם הדין של אבני בית הכסא לא הקשה שבדרך כלל היה בית הכסא רחוק בשדה ולא הטריחוהו חכמים להכין שם מבעוד יום וגם אם יכין שמא יקחם אדם אחר, ומתרתת הגמ' שאפילו על הגג אין מקום קבוע

באותם אבנים נתלשים העשבים, ואסור לתלוש בשבת דבר ממקום גידולו. אמרינן שהעשבים יונקים מהקרקע, ובעצם הגבהתו את הצרור הוא עוקר דבר מגידולו, כי האי פרפיסא, עציץ נקוב שזרעו בו — שרי לטלטולי בשבת, ואין בזה משום תולש.

מתקוף לה רב כהנא: אם אמרו שמותר לצורך קינוח, יאמרו נמי מותר לטלטולי שלא לצורך? והרי אפשר שהדבר אסור מדרבנן, ורק לצורך קינוח התירו.

אמר אביי: פרפיסא, הואיל ואתא לידן, לימא ביה מילתא:

היה עציץ נקוב, הנחשב כיונק מהקרקע, מונח על גבי קרקע, והרימו מהקרקע, והניחו על גבי יתדות — מיהיב משום תולש מדרבנן, דמיחזי כתולש, כיון שאינו נהנה עוד מריח הקרקע.

אבל מדאורייתא לא חשיב תולש, לפי שהוא עדיין מחובר לקרקע.<sup>(3)</sup> [שהרי ריש לקיש התיר בצרור משום כבוד הבריות, ואם היה בו חיוב סקילה וכתר מדאורייתא, לא היו מתירים חכמים].

היה מונח העציץ על גבי יתדות, והניחו על גבי קרקע — חייב משום נוטע [מדרבנן].

אמר רבי יוחנן: אסור לקנח בחרס בשבת.

והוינן בה: מאי טעמא?

אכתי תיקשי, והאמר ריש לקיש: צרור, רגב אדמה שעלו בו עשבים — מותר לקנח בה, אעפ"י שלפעמים בא לידי תלישת עשבים מהצרור, משום דהוי ליה דבר שאינו מתכוין, והלכה כרבי שמעון דדבר שאינו מתכוין מותר בשבת. והתולש ממנה בכונה בשבת חייב הטאת אעפ"י שלא תלש מהאדמה, כיון שהצרור הוא מקום גידולם של העשבים.

ומתרינן: אלא, לכך אסור: דילמא נקט צרור מעילאי, ממקום גבשושית בשדה, ושדא לתתאי למקום גומא, ומשוה בכך את פני הקרקע ועושה אותה ראויה לחרישה, ומיהיב משום דרבה.

דאמר רבה: היתה לו גומא וטממה, סתמה בעפר: אם היה זה בבית — חייב משום בונה, שמתקן בכך את רצפת הבית. ואם היתה הגומא בשדה — חייב על סתימתה משום חורש, שמתקן את הקרקע לחרישה.

גופא: אמר ריש לקיש: צרור שעלו בו עשבים — מותר לקנח בה, והתולש ממנה בשבת חייב הטאת.

אמר רב פפי: שמע מינה מדריש לקיש, שהתיר לקנח בצרור שעלו בו עשבים, ולא

3. אבל אם הפסיק לגמרי את היניקה מהקרקע כגון שהניח בגד או עצים בין העציץ לקרקע, חייב משום תולש מדאורייתא, הגהות אשר"י.

דמותר משום דמוקצה אינו אלא מדרבנן ולא העמידו דבריהם במקום כבוד הבריות. וא"כ לא שייך כלל הכא דרשא דוהתעלמת.

שערו, ומפספס מפריד שערותיו זו מזו. ואף שיתכן שעל ידי כן יתלש משערו, והרי נזיר אסור בגילוח שערו. אלא, הוי דבר שאינו מתכוין, ומותר. אבל לא סורק במסרק, דודאי יתלש שיער והוי פסיק רישא, שאסור אפילו באינו מתכוין.

הרי שנינו בסתם משנה דדבר שאינו מתכוין מותר. וכיצד אמר רבי יוחנן דדבר שאינו מתכוין אסור?

ומסקינן: אלא מחזורתא כדרב נתן בר אושעיא, שרבי יוחנן אסר משום כשפים או סכנה.

ומבארין: מאי כשפים יש בקינוח ע"י חרס?

כי הא דרב חסדא ורבה בר רב הונא הוו קא אזלי בארבא בספינה.

אמרה להו היא מטרוניתא אשה נכבדה [גויה]: אותבן בהדייכו הושיכונו עמהם בספינה, ולא אותבוה לא הסכימו לכך.

אמרה איחי מילתא לחש של כישוף. אסרתה לארבא ונעצרה הספינה.

אמרו אינהו רב חסדא ורבה בר רב הונא מילתא, שם של טהרה. שריוהא, התירו את הספינה מהכישוף, שתוכל לנוע.

אמרה להו: מאי איעבד לכו, אין הכשפים שולטין עליכם לפי שאתם נוהרים מדברים המביאים לידי שליטת הכשוף. דלא מקנהו א-ב לכו בחספא בחרס, ולא קטיל לכו כינא, אמנייכו, אינכם הורגים כינה על בגדיכם,

אילמא משום סכנה, שלא ינתק את שיני הכרכשתא, אם כן אפילו בחול נמי אסור?

ואלא משום כשפים. שהמקנה בחרס אפשר לעשות לו כשפים, כדלקמן. אם כן, אפילו בחול נמי לא?

ואלא משום השרת נימין שמשיר את השיער מתוך שהוא מחודד.

ואמאי אסור? הא דבר שאינו מתכוין הוא, ורבי יוחנן סבר דדבר שאינו מתכוין מותר? [כמבואר לקמן]?! (4)

אמר להו רב נתן בר אושעיא: גברא רבה כרבי יוחנן אמר מילתא, נימא בה טעמא:

לא מיבעיא בחול דאסור לקנח בחרס, משום כשפים או משום סכנה, אבל בשבת, הואיל ואיכא תורת כלי עליו, על החרס, שהוא ראוי לשימוש, כגון לאסוף בו גחלים, אימא שפיר דמי, שמוטב שיקנח בו מאשר בצרור שהוא מוקצה — קמשמע לן רבי יוחנן שאפילו בשבת לא יקנח בו, משום כשפים או משום סכנה.

רבא מתני לה להא דרבי יוחנן שטעמו הוא משום השרת נימין. וקשיא ליה דרבי יוחנן אדרבי יוחנן —

מי אמר רבי יוחנן אסור לקנח חרס בשבת, אלמא סבר דבר שאין מתכוין אסור.

והאמר רבי יוחנן: הלכה כסתם משנה. ותנן בסתם משנה: נזיר חופף, מחליק

4. ומותר ולעיל בע"א אמר דאסור למשמש בצרור

4. ואע"ג דגם רבא סבר דדבר שאינו מתכוין

משוחח עמך במילי דעלמא?! כל שכן – זיל לגביה!

היו לפניו צרור וחרס בשבת:

רב הונא אמר: מקנח בצרור אעפ"י שהוא מוקצה, ואין מקנח בחרס משום סכנה שמא ינתק שיני הכרכשתא.

ורב הסדא אמר: מקנח בחרס, שיש עליו תורת כלי, ואין מקנח בצרור, שהוא מוקצה.

מיתבי לרב הונא מהא דתניא: היו לפניו צרור וחרס – מקנח בחרס ואין מקנח בצרור.

תויבתא דרב הונא?

תרגמא תירץ והעמיד רפרם בר פפא קמיה דרב הסדא אליבא דרב הונא ליישב דבריו: ברייתא מיירי באוגני כלים, בשפת כלי החרס, שהוא חלק, ואין בו סכנה שינתק את שיני הכרכשתא. הלכך עדיף מצרור.<sup>(2)</sup>

היו לפניו צרור ועשבים בשבת,<sup>(3)</sup> פליגי בה רב הסדא ורב המנונא:

ולא שליף לכו ירקא ואכיל לכו מכישא דאסיר גינאה אינכם שולפים ירק ואוכלים אותו הישר מתוך האגודה שאגד הגנן, אלא אתם מתירים את האגודה תחילה<sup>(1)</sup>.

הרי שקינח בחרס קשה לכשפים.

אמר ליה רב הונא לרבה בריה: מאי טעמא לא שכחת קמיה דרב הסדא, דמחדדין שמעתיה?

אמר ליה: מאי איזיל לגביה, מדוע אלך אליו? דכי אזילנא לגביה מותיב לי משוחח עמי במילי דעלמא. כגון, אמר לי: מאן דעייל לבית הכסא לא ליתיב בהדיא, מי שנכנס לבית הכסא לא יתיישב במהרה ובחזוק, ולא ליטרח טפי, לא יתאמץ יותר מדאי, משום דהאי כרכשתא, החלחולת, אתלת שיני יתיב, תלויה בשלש רצועות בשר הנראות כמו שינים. ולכן צריך לנהוג בזהירות, דילמא משתמטא יתנתקו שיני דכרכשתא, ואתי לידי סכנה, שהכרכשתא עלולה לצאת.

אמר ליה רב הונא לרבה בריה: הוא, רב הסדא, עסיק בחיי דברייתא דברים הנוגעים לחיי הבריות, ואת אמרת שהוא

בשבת משום השרת נימין, יש לחלק דהתם בצרור הוי פסיק רישיה. תוד"ה אסור. בע"א [עפ"י מהר"ם, ומהרש"א מפרש דתוס' מחלקים בין קינח דהכא למשמוש דהתם דהוי פסיק רישיה].

2. ואף דעדיין יש בזה חשש כשפים מ"מ לא התירו משום זה לקנח בצרור שהוא מוקצה כיון שיש לו חרס שאין בו מוקצה, ב"ח או"ח סי' שי"ב. ובריטב"א כתב דבאוגני כלים גם חשש כשפים אין.

3. הריטב"א מפרש דמיירי בחול ונחלקו דלחד עדיף צרור אעפ"י שאינו חלק כ"כ מעשבים

1. לכאורה הרי הם התירו את הספינה ע"י שם ולא משום שלא שלט בהם הכישוף שלה. אלא יש לפרש שהיא לא ידעה מהזכרת השם ותלתה הדבר משום כל אלו, ועוד יש לומר שאת הספינה היתה יכולה לאסור שאין זה כישוף שנעשה בגופם וע"ז היו צריכים להזכיר שם,